

אילו וכינו לא היה האור הראשון נגזנו, והיה כל תעולם הולך לאורו, ואז לא היה צורך במאמר של היום הרביעי "הי מאורות", שהרי כפי שעלה במחשבה היה ודאי האור הראשון מכוון ומתואם, כיצד להאיר ביום וגם כיצד להאיר בלילה, וכשם ששינונו בריש פסחים "קריה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא", כך היינו שונים שנצטווה הנהורא-מעליא לשנות אופן הארתו בשינוי-העיתים, כפי צרכי הבריות, והיה הוא עצמו מאיר באור-שבעתים לעולם כולו בכבודו ביום ומאיר בוהר צנוע בדרך מיוחדת גם בלילה.

ואמנם בא חזון העתיד לבוא, חזון אחרית-הימים, ומחזיר אותנו לעבר הרחוק, לראשית-הימים, לאור הראשון של ימי הבריאה, לאור 'שלמעלה-מן-השמש', למקור האור עצמו: "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם, ולנוגה הירח לא יאיר לך, והי' לך ד' לאור-עולם ואלקיך לתפארתך" (ישעיה ס', י"ט).

וכשם שבתחילת היצירה, באה התגלות האור בעולמנו דרך צינור הקודש — "ממקום בית המקדש נבראה האורה", שכן קדושת החיים, הבקות האדם במקור החיים — "כי עמך מקור חיים" — היא המחדירה את האור הרוחני בכל החושך הגשמי, את אור היצירה-המתחדשת בתוך אופל הארציות-הקבועה, כך גם לעתיד לבוא יתגלה האור הגנוז, בהר הקודש בירושלים, במקום שהאדם מתעלה 'למעלה-מן-השמש', והוא דבק ביוצרו ובוראו, ודבר ד' מירושלים הוא שיאיר לעולם ומלואו.

"ירושלים אורו של עולם שנא' (ישעיהו ס', ג') והלכו גויים לאורך, ומי הוא אורה של ירושלים — הקב"ה, דכתיב (שם, י"ט) והיה לך ד' לאור-עולם" (ב"ר פ' ל"ט).

הרב אליעזר ולדמן

ראש ישיבת "נר קרית ארבע"

"כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" *

כתמיד, יש צורך מיוחד להכיר בתודה שאנחנו חייבים לקב"ה בהגיענו לפרק הזה בתהליך גאולתנו, וזהו פרק ל"ה בשנות הגאולה שלנו. כפי שלמדנו להכיר ולהתבונן — במיוחד מאז אותו יום, יום העצמאות הי"ט של מדינתנו, מתוך דברים של מו"ר הרב צבי יהודה זצ"ל — לראות ולהכיר את הביטויים המיוחדים של דברי שבת והודיה, שמבטאים את התוכן של כל פרק ופרק בעצמאות ישראל. בפרק ל"ה צריך להזכיר ולקרא את דברי דוד מלך ישראל, "ונפשי תגל בה' תשיש

(* מתוך שיחה במסיבת יום העצמאות בישיבת קרית ארבע תשמ"ג.)

בישועתו, כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוולו". ובהמשך "אודך בקהל רב בעם עצום אתללך". בפרק זה, פרק ל"ה הגענו למשמעות מיוחדת של "כל עצמותי תאמרנה", צריך לומר בודאות של אמונה, שאם כי לעין הפשוטה חסרים לנו עצמות, עצם מעצמנו, בשר מבשרנו, רוח מרוחנו ונשמות מנשמותינו, אך צריך לדעת שכל אותן נשמות, כל אלה ששייכים לעצמות הזאת שלנו בחברון, מהללים ומשבחים, ששים בישועתו ונותנים לנו כח של אמונה לשיש ולהלל בקהל רב ובעם עצום. כי "לא המתים יהללו יה" ¹, ו"צדיקים במותם קרויים חיים" ². "לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה" ³, "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך". חכמינו ז"ל מפרשים את דברי דוד, איך שבכל אבר ואבר הוא מקיים מצוה ⁴. זוהי כוונתו הפשוטה של "כל עצמותי תאמרנה", אעכ"ו כשזוכים לקיים מצות יישוב א"י, שזוהי מצוה כזאת שנכנסים בה בכל עצמותינו גופנו ונפשנו, בכל מערכת הכוחות שלנו גרונם השכל הרגש, הרצון וכוחות הנפש ועד כוחות הגוף, כל כלי המעשה, כדי להבטיח את קיומה של המצוה ש"לא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות ולא לשממה". כל זה כלול ב"כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".

זכינו בפרק ל"ה זה לביטוי עמוק יותר וממשי יותר לברכה אלוקית מיוחדת שמחייבת את כל עצמותי לומר את שבחו של הקב"ה. למרנו לדעת מדברי יחזקאל את המשמעות המיוחדת של עצמות, על תחייתן של עצמות שהיו נראות כיבשות מאוד ⁵. ובכדי שהרוח האלוקית תוכל להפיה בעצמות הללו, צריך לעבור את השלב של "ותקרבו עצמות עצם אל עצמו". לא עצם אל עצם, אלא עצם אל עצמו, אל עצמותו, כדי ליצור את הגוף השלם הזקוף קומה, ואז אותה רוח מיוחדת מחיה את העצמות האלה. וכנגד אלה שהיו אומרים "הנה אומרים יבשו עצמותינו ואברה תקותנו נגזרנו לנו", באה הנבואה "לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר ה' הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל". יש לנו תחיה מיוחדת של העצמות הללו ושובן עצם אל עצמו.

מאז צאתנו ממצרים מאז שעברנו במצרים, קשורה הפקודה האלוקית, הגאולה, עם עצמות. מאז אותה שבועה שהשביע יוסף את אחיו את ישראל, "ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלוקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב. וישבע יוסף את בני" לאמר פקד יפקד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה" ⁶. הגאולה קשורה ומחייבת העלאת של עצמות, ואכן בצאת ישראל ממצרים ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני" לאמר פקד יפקד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם" ⁷. העצמות שייכות לגאולה והן זקוקות להעלאת, למגע עם אדמת ישראל. ישראל אינם יכולים להגאל, ואינם יכולים לעלות במעלות הגאולה, בלי להעלות

(1) תהילים, קטו, יז

(2) ברכות, יח, א

(3) תהילים קיח, יז

(4) ע"י מדרש תהילים פרק לה

(5) יחזקאל לו

(6) סוף בראשית

(7) שמות יג, כ

את עצמות יוסף אתם. וכשבאים לא"י ונלחמים בא"י ומשחררים את א"י ומנתלים בא"י בתקופת יהושע, נאמר "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה"⁸. הגיעו עצמות יוסף עצם אל עצמו, אל עצמיותו, אל עצמיותם אשר בשכם. אז יכלו לומר "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".

ביום עצמאות זה, בפרק ל"ה זה של תהליך אלוקי של עצמאות ישראל, יותר מאשר בשנים קודמות, אם כי היו הקדמות לכך, במסירות נפש ובהתהלכות של בני יוסף, בהרי שכם ובתרי שומרון ובבניין בתים ובהפרכת השממות בשומרון, הכינו ותקלו את הדרך לעשות את המקום נוח לשלב זה של שובם של העצמות, של התאפשרות דברי השבח וההודיה בצורה שלמה יותר של כל "עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".

הברכה האלוקית השורה עלינו, שנזכה להצטרף אליה באותו הר של ברכה⁹, שמשם הכריזו על ברכות שבאות לישראל "ואמר כל העם אמן"¹⁰ במקום הזה ישובו העצמות עצם על עצמו. ואנו נוכל לומר כולנו "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך". כי הלא השבועה שהשביע יוסף את בני ישראל היתה "והעליתם את עצמותי מזה את כם", ועד יום עצמאות זה היו עצמות יוסף מצפות להיות "אתכם", עם ישראל השבים להתאחד עם אדמת ישראל אשר בשכם. לברכה זאת זכינו היום בע"ה.

קשה במיוחד היום לשאת את דברי ההבל והנאצה שנשמעים על פלוג העם ע"י אלה שמפלגים את העם. אין אחדות יותר עמוקה ומקיפה מאחדות של ישראל, אחדות של דורות, אחדות של גאולות מגאולת מצרים ועד הנה. משיבת ציון הראשונה ועד היום. אין אחדות אמיתית יותר מאשר שובם של ישראל והתקבצותם מן הגלויות מפוזרים בין הגויים, מהיותם נפוצים בארצות והתקבצותם ביחד עצם אל עצמו. כך אמרו חז"ל¹¹ "משכם גבנו אחיו של יוסף אותו ומכרו אותו וכשבא ליפטר מן העולם, השביע אותם. אמר להם בבקשה מכם אחי, משכם גנבתם אותי חי, תחזירו את עצמותי לשכם, לכך נאמר ביהושע ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ממצרים קברו בשכם". מחזירים את האבידה, מתקנים את הפרוד. בשכם נפרדו המלכויות בימי ירבעם, ואנו זוכים לשוב לשכם ולהחזיר את יוסף לשכם. ואכן עצמות יוסף נקברו בשכם בתקופת יהושע. אבל עצמות יוסף אינן דבר פרטי. יוסף, משיח בן יוסף, כוחות גאולה אלה, שהתחילו להתגלות בחיי יעקב בבניו, המשיכו בזמן דוד ונמשכים בתהליך הגאולה של היום, כוחות אלה שנפרדו בגלויות וזקוקים לאחדות, עץ יוסף ועץ יהודה. והנה באים אנשי תורה ואמונה המאמינים בגאולת ישראל במעשה ה', המוסרים את נפשם להחיות את עם ישראל בארצו, ויודעים שלהחיות את עם ישראל אפשר ע"י קיום מצות ישוב א"י, להחיות את הרוח

(10) דברים, כו

(11) מדרש רבה בשלח

(8) יהושע כד, לב

(9) בהתגלות בהר ברכה ביהושע"צ תשמ"ג

האמונה והקדושה, כל אלה אינם יכולים להתקיים אלא בא"י, ע"י אחדות הכוחות של הקדושה, הגבורה, הרוח והמעשה. באים לחדש את הברכה האלוקית בהר ברכה זה, שתשרה ברכה בישראל, שתאחד את הכוחות בישראל שישובו העצמות עצם אל עצמו. זוהי האחדות שמייעדת להתגלות דוקא בשכם, ממקום הפרוד, יבוא התקון ע"י האחדות.

ביום העצמאות הזה בעסקנו בעצמות שקמות לתחיה, עלינו לברר את שלושת המושגים הקשורים ביחד המבטאים את העצמאות בדרגות שונות. חופש, עצמאות וחרות. הפלאים שבלשון הקדש מביאים אותנו להתבונן במה שטמון במלה. חופש היא גם כמובן של חיפוש. בחופש לבד אין עומק בטחון של שלמות טבעיות. צריך בירור וצריך חיפוש, איך מפעילים כוחות שאינם משועבדים. לא חופש במשמעות של הפקרות, אין שעבוד גדול יותר מכך, ואין ניגוד גדול מכך לחופש אמיתי, לחופש שזוקק למושג של עצמאות. במושג העצמאות צריך למצוא את מבן העצמיות. חופש לכוחות העצמיים של האדם לטבע האמיתי שלו. וכשתגלה שטבע זה הוא אלוקי, טבע של טוב, של יושר, של חסד, צדק טהרה וקדושה, אז מתגלה העצמה שבעצמאות, ביניקה מן העצמיות שבעצמאות, המעמיק את המציאות של חופש אמיתי. גם כשתופסים את המשמעות של עצמאות בהכרה ובהבנה, אין זה מספיק עדיין, צריך להגיע לחרות, ובחירות שומעים אנו את התוכן של חרות. צריך שהדברים יהיו חרותים עמוק בלב, בכוחות המעשה, חודרים מההכרה השכלית, מפעילים את הרגש והרצון כוחות הנפש והמעשה, שכולם יהיו נשלטים ומכוונים ע"י אותה עצמיות אמיתית. אז מתעלים לדרגות החרות כפי שנא' "חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות"¹². "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה"¹³. מתוך החפוש הזה מוצאים את העצמאות האמיתית, את שובם של העצמות עצם אל עצמו, ומתאחדים עם הגידים והבשר והעור, וקמים לתחיה על ידי הרוח המיוחדת האלוקית הבאה לשרות ולהחיות, ואז מוצאים "חיל גדול מאוד"¹⁴.

רק ביום עצמאות זה זוכים אנו לעלות לעצמיותנו בהר הברכה, לקבוע את אותה ברכה אלוקית, המצפה לישראל שיביאו אותה לכל ישראל, כפי שנא' בפרק ל"ה זה "בעם עצום אהללך". לכל ישראל ולכל העולם כולו, כפי שיש מפרשים על הפסוק זהוה, לכל האנושות כולה. כי אנחנו מאמינים במה שנא' בדבור האלוקי אל אברהם, ודוקא הדברים הפשוטים האלה הולכים ונשכחים כדברי המסילת ישרים, וגם המלומדים ביותר שוכחים את האחריות שלנו לעמנו לארצנו ולכל העולם כולו. יש רק דרך אחת איך להביא את הברכה הזאת, "ויאמר ה' אל אברהם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה, ואברכה מברכך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה"¹⁵. אברהם אכן יהיה ברכה, לא לברכה אלא הברכה עצמה, שם עצם, אברהם הוא ברכת העולם, רק כשהיה גוי גדול, ויהיה גוי גדול רק בא"י,

(14) יחזקאל שם

(15) בראשית, יב

(12) אבות ו, ג

(13) שם ו, ב

ורק אז יתברכו בו כל משפחות האדמה. וכל אלה שמחפשים להיטיב עם כל משפחות האדמה. וכל אלה שמחפשים להיטיב עם כל משפחות האדמה ע"י החלשת הזיקה של עם ישראל לארץ ישראל, מביאים רק קללה וממשיכים אותה לכל משפחות האדמה. המגע הראשון של אברהם אבינו ע"י הופעת הברכה הראשונה מאותה אישיות שהיתה ברכה, היה בשכם. "ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה"¹⁶. תחילת הופעת הברכה, עדיין לא בשלמות, היתה בשכם. ובמשך השנים ע"י גלויות שונות, ועוד בתחילת הופעת אבותינו נפרדו הברכות הללו, והן הולכות ומתאחדות ומופיעות ביחד כשכל עצמות ישראל, יוסף ויהודה, מופיעים שוב ביחד על אותו הר של ברכה לנו ולכל ישראל. ביטוי זה "אודך בקהל רב בעם עצום אהלך". מופיע שוב בפרק מ' בתהילים "צדקתך לא כיסיתי בתוך ליבי אמונתך ותשועתך אמרתי, לא כחדתי חסדך ואמיתך לקהל רב"¹⁷. דורשים חז"ל¹⁸ שדוד המלך היה מקהיל קהילות ברבים ומגלה לישראל רזים וטודות, עד שמושך את ליבם לדברי תורה. והדבר מפליא. אלה שצריך למשוך אותם לדברי תורה, ידע דוד למשוך אותם ע"י גלוי רזים וטודות. לא הסתיר דוד את החסד והאמת האלוקית הסודית והעמוקה ביותר מקהל רב, הקהיל קהילות ברבים וגילה להם רזים וטודות. כשישנה מלכות ישראל והעם נמצא ברמה גבוהה הוא מסוגל להבין רזים וטודות, ולהתרומם אליהם ולהתקרב לדברי תורה. אינני יודע אם אנחנו במדרגתו של דוד, אבל סוד אחד בודאי צריך לגלות בקהל רב, ובלי הסוד הזה לא יתקרבו הרחוקים לדברי תורה. זהו הסוד של השייכות של עם ה' לארץ ה'. "האומה הרזית שבה לארץ הרזים"¹⁹. יש עם שההוא כולו רז ויש ארץ בעלת כוח סודי. עם ישראל גונז. בתוכו סוד אלוקי פלא אלוקי של עם סגולה שכולו קדוש וטהור בפנימיותו, והארץ הנו גונזת בתוכה סודות של קדושה וטהרה. השייכות הזאת של עם וארץ שאין דומה לה בכל מערכות הבריאה והאנושות, זהו סוד אלוקי. ואם רוצים למשוך את ליבם של ישראל לד"ת צריך לגלות את הסוד הזה.

ביום זה יתגלה הסוד הזה ע"י דברי השבח וההודיה, "בעם עצום אהלך". ישנה עצמה של מספרים וכמות, וישנה עצמה של איכות, עצמה של כוחות נפש. כבר פרעה במצרים בתוך העבדות הכיר את העצמה. "הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו"²⁰. במשך השנה האחרונה עם כל היסורים והקשיים ועם כל החולשות והבלבולים, העצמה הישראלית תופסת את מקומה בעולם, וההוכחה הטובה ביותר לכך — העיסוק המרובה של מעצמות העולם בישראל, הצורך להוכיח אותנו, ולהראות עד כמה אנחנו רעים וברברים, הצורך לכתוב עלינו יום יום, ולא רק באמריקה. אחינו ברוסיה משכו את תשומת ליבי לכך שיום יום בעתונות הסובייטית יש מאמר שטנה נגד ישראל, אין דברים כאלה ביחס לאמריקה או לסין. הם מבינים שזהו גילוי של הכח שלנו, וצריך לצעוק ולהוכיח אותנו.

(19) אגדות הראי"ה א—רלג

(20) שמות א, ט

(16) שם

(17) תהילים מ, יא

(18) מדרש הגדול ויקהל

העצמה צריכה להתגלות בפנים, עם ישראל צריך להכיר את מה שנעשה אתו. להכיר את הצעדים האלוקיים שהקב"ה מצעיד אותנו. העצמה תנבע מבפנים, מפנימי פנימיות של האומה מאלה המאמינים. ואת האמונה שואבים אנו מחברון, כפי שתמיד שאבו בבניין ארץ ישראל בגאולת עם ישראל. מהעמק הזה אנו קשורים להר הברכה "וישלחו מעמק חברון ויבא שכמה"²¹. מעמק האמונה וההשגחה האלוקית, מעמק הסטורי והשגחתי עולים אנו להר של ברכה. מהר של אמונה לשאוב את הברכה ממקום שהושמעה בכניסת ישראל לא"י. בטוחים אנו באחדות שנוצרת ותלך ותתגבר באהבה ובאמונה. מקום ששימש לפירוד להפרדה בין עצם לעצם, ישמש לאחדות הכוחות של גבורה ושל קדושה. ואם נאמר על שכם "הנה נתתי לך שכם אחד על אחד"²², בברכי יעקב ליוסף, ושם פי' של שכם — חלק, יתקיים גם מה שנא' ע"י הנביא צפניה²³ "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה, לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד". אחדות שתקיף את כל ישראל ואת כל העולם. מכאן ומהיום, מפרק ל"ה זה בתהליך עצמאותנו ועד קיום אותם דברים של צפניה הנביא כבר זוכים אנו להגיע לדרגה זו של"כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".

(21) בראשית לו, יד

(22) שם מז, כב

(23) ג, ט